

ARMATA OPERATIVĂ ȚARISTĂ DE INTERVENȚIE ÎN IMPERIUL AUSTRIAC ȘI ÎN TRANSILVANIA LA 1849*

Tatiana Onilov**

Abstract: *The goals of our essay are to describe the structure and organization of the Russian military forces that interfered, in 1849, in the inner affairs and revolutions of the Austrian Empire, including the invasion of an operative army corps on the territory of the Great Autonomous Principality of Transylvania. The tsarist army is described in connexion with the corresponding Russian military glossary. Our investigation is based on documents from Russian archives, on military writings and publications of the 19th and 20th centuries, which are less known and practiced in the historical debates. From the general frame of the entire Russian army involved in the tsarist campaign in the Austrian Empire, by presenting the supreme military leadership, as well as the general structure and organization of the Russian army, the focus turns to a narrower perspective, referring specifically to the 5th tsarist infantry corps during its summer 1849 intervention in Transylvania against the Hungarian troops. The command over the highly important and decisive military operations in Transylvania was assigned to general adjutant Aleksandr Nikolaevich Lüders, commander in chief of the 5th infantry corps. Although leading a much smaller military force than those commanded by both marshal Paskevich, general commander of the entire Russian operative army in Austria, and general Rüdiger, commander of the 4th intervention corps in Hungary, the skillful general Lüders managed to play a crucial role in defeating the Hungarian troops in Transylvania. We analyse the order of battle, the tactical commanders, as well as the manpower of the 5th tsarist infantry corps. Not only the good strategy and superior manpower, but also the military training and experience ensured the victory of the Russian army.*

Keywords: 1849, Russian army, the tsarist intervention in Transylvania, 5th infantry corps, general Lüders

Contextul general

Anul 1848 s-a vădit a fi un an al schimbărilor radicale, al mișcărilor revoluționare și al surpării marilor imperii, când o mare parte din Europa a fost afectată de bătălii tumultuoase și de războaie, ceea ce a determinat o rearanjare a forțelor în arena politică europeană. Revoluția franceză, având ca slogan principal

* Cercetarea a fost finanțată de CNCS-UEFISCDI, în cadrul proiectului de cercetare PN-II-ID-PCE-2011-3-0064, titlul proiectului: *Armatele imperiale și români. Mărturii militare secrete din arhivele rusești și austriece (1848-1849)*, director de proiect: Ela Cosma.

** Drd., asistent cercetare, Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române din Cluj-Napoca; e-mail: tatiana_onilov@yahoo.com

conceptul libertății, a servit drept cel mai râvnit model pentru națiunile europene moderne în curs de formare.

Cu toate acestea, conform datelor istorice¹, Rusia nu a fost grav afectată de tulburările și mișcările revoluționare care au avut loc în alte țări europene. Urmărind evenimentele de la distanță, unul dintre cei mai mari actori politici, Rusia, și-a asumat rolul de observator și de arbitru, fiind oricând gata să intervină în regiunile în care interesele sale politice ar fi devenit prioritare în acel moment. În fapt, țarul Rusiei, Nicolae I, și-a manifestat atât intenția de a contracara răspândirea ideilor revoluționare care veneau din exterior, cât și disponibilitatea de a stăvili aspirațiile de libertate ale țărilor vecine, cu scopul aparent de a le „proteja” de o posibilă prăbușire. Planul real al Rusiei era „să formeze o alianță cu monarhiile absolutiste din Austria și Prusia, să prevină restabilirea unei Polonii independente și să își mențină supremația în raport cu Marea Britanie în bătălia pentru păstrarea influenței asupra Imperiului Otoman”².

În acest context internațional tensionat, când reprezentanții tinerei intelighenții aduceau în Valahia și Moldova spiritul revoluționar, care odată pus în practică ar fi dus la înfăptuirea unirii Principatelor Române, Rusia nu a ezitat să dea dovadă de grija sa „protectoare”. Istorici și cercetători, precum I.W. Roberts și Alexandr Voronov³, sintetizează intervenția armatei rusești pe teritoriul Principatelor Române, menționând că acțiunile militare au demarat la 6 iunie 1848, dată la care, cu acordul țarului, comandantul corpului 5 de infanterie al armatei țariste, general-adjutant Alexander Nicolaevici Lüders (Александр Николаевич Лидерс)⁴, a pătruns în Principatul Moldovei pentru a înăbuși mișcarea revoluționară. „La începutul lunii iunie, în anul 1848, țarul și-a dat acordul pentru ocuparea Moldovei de către o forță militară rusească de mici proporții constituită în Basarabia, inițiată de trimisul special al țarului, generalul Alexander Osipovici

¹ I.W. Roberts, *Russia in 1848 and 1849*, în *Encyclopedia of 1848 Revolutions*, editor James Chastain, Ohio University, 1999, 2005. Ediție online: <http://www.ohio.edu/chastain/rz/russia.htm> (18.02.2014). Andreij Kushko, Viktor Taki, Oleg Grom, *Вессарабия в Российской империи 1812-1917*, Новое Литературное Обозрение, colecția Historia Rossica, Moscova, 2012.

² I.W. Roberts, online.

³ Aleksandr Voronov, *A Battle Between Russian and Hungarian Hussars, 8 (20) July*, articol online: <http://marksrussianmilitaryhistory.info/OlgaHus.htm> (18.02.2014).

⁴ Alexander Nikolaevici Lüders, general rus, născut în anul 1790, într-o familie cu rădăcini germane, stabilită în Rusia cu mult timp înainte, a murit la Sankt Petersburg în luna februarie a anului 1874. S-a înscris în rândurile armatei rusești în anul 1807, iar în anul 1837 a devenit comandantul șef al corpului 5 de infanterie. În anul 1848 a comandat trupele armatei țariste ce a desfășurat acțiuni militare în Moldova și Muntenia. În anul 1849 a condus corpul 5 de infanterie, care a fost trimis să ajute Austria la înăbușirea rebeliunii maghiare. George Ripley, Charles A. Dana, *The American Cyclopaedia* (Publishers D. Appleton & Company, 1873), ediție online: <http://chestofbooks.com/reference/American-Cyclopaedia-1/Alexander-Nikolayevitch-Luders.html> (18.02.2014). De asemenea, Wikipedia engleză, http://en.wikipedia.org/wiki/Alexander_von_L%C3%BCders. Ela Cosma, *Sași, austrieci, slavi în Transilvania și Banat*, București, Edit. Academiei Române, 2009, p. 187-199 (A.N. Lüders).

Duhamel (Александр Осипович Дюгамель).”⁵ Apoi, pe parcursul lunilor octombrie-noiembrie ale aceluiași an, forțele armate rusești au ocupat o parte din Valahia, reprimând rămășițele revoluției declanșate în luna iunie. Țarul Nicolae I a asigurat Marile Puteri că intervenția țării sale pe teritoriul Principatelor Române va fi temporară, de scurtă durată. În realitate, însă, ocuparea Moldovei a fost doar începutul unei staționări îndelungate a trupelor rusești pe teritoriul Principatelor, țarul având intenția de a-și localiza forțele militare cât mai aproape de Transilvania, o altă regiune de conflict la acel moment.

După „soluționarea” prin ocupație militară a problemei revoluționare din Moldova și Muntenia, Rusia și-a concentrat atenția asupra Monarhiei Habsburgice, care era pe punctul de a se dezintegra sub presiunea revoluțiilor și războaielor interne. Pierzând controlul asupra situației, împăratul austriac s-a văzut nevoit să ceară Rusiei ajutor militar.

Revekka Abramovna Averbukh⁶, o voce autorizată în rândul istoricilor ruși mai vechi și mai noi, susține că, în perioada declanșării mișcărilor revoluționare în interiorul Monarhiei Habsburgice, țarul Nicolae I „a refuzat” să ofere orice ajutor militar. De altfel, acesta nici „nu ar fi avut intenția de a interveni” în afacerile politice ale Austriei sau ale Principatelor Române. Totuși, Rusia s-a răzgândit și, cel puțin în cazul Principatelor Române, a demarat acțiuni militare nu doar „pentru a stopa răspândirea mișcărilor și ideilor revoluționare”, ci și pentru a „proteja populația creștină”. În același timp, Monarhia Habsburgică, încercând să țină piept revoluției ungare, se confrunta cu o situație din ce în ce mai dificilă, mai ales după ce, generalul Józef Bem, emigrant polonez, a preluat comanda forțelor militare maghiare din Transilvania, obținând victorii în confruntările armate cu trupele austriece. În aceste împrejurări, monarhul austriac, Franz Joseph, a solicitat ajutorul țarului Nicolae I⁷. De data aceasta, conjunctura istorică a fost propice intervenției militare a Rusiei mai întâi în Transilvania, iar mai apoi și în Ungaria.

Forțele țariste de intervenție în Imperiul Austriac în vara lui 1849

Ținând cont de vasta paletă a evenimentelor istorice din perioada 1848-1849 și neavând dorința de a neglija amplitudinea istorică a tuturor confruntărilor de pe arena geo-politică a acelor vremuri, lucrarea de față își propune să se axeze în principal pe descrierea structurii și organizării forțelor militare rusești. Pornind de

⁵ I.W. Roberts, online.

⁶ Revekka Abramovna Averbukh, *Царская интервенция в борьбе с венгерской революцией* [Intervenția țaristă în lupta cu revoluția ungară], lucrare publicată de Institutul de Istorie al Academiei Comuniste, Moscova, 1935. Notițe luate în timpul stagiului de documentare din luna iulie 2012, desfășurat la Biblioteca Națională „Maxim Gorki” din Odesa.

⁷ Oleg Anatoljevich Malashenko, *Военная кампания русской армии по спасению Австрии*, în „Военно-исторический Журнал”, februarie 2012, online: <http://history.milportal.ru/2012/02/spaseniye-avstrii/> (18.02.2014).

la cadrul general, ce cuprinde structura întregii armate rusești dislocate în Imperiul Habsburgic, atenția se va orienta apoi spre un segment mai îngust, referitor la structura corpului 5 de infanterie mobilizat în Transilvania pentru a lupta împotriva forțelor militare maghiare.

Totuși, pentru o mai bună înțelegere a contextului istoric, merită să fie făcută o scurtă prezentare a operațiunilor militare rusești desfășurate înainte de intervenția țaristă în Transilvania și concomitent cu aceasta.

Potrivit lui I. W. Roberts, autorul articolului *Rusia în anii 1848 și 1849*⁸, la data de 17 iunie 1849, forțele militare rusești alcătuite din aproximativ 190.000 de oameni au devenit operative. Armata principală, condusă de feldmareșalul Ivan Feodorovici Paschievici (Иван Фёдорович Паскевич)⁹, a intrat prin partea de nord a Ungariei, în Slovacia de azi, pe la pasul Dukla din Carpați. Alte două mari unități militare, sub conducerea generalului Mihail Mihailovici Grotenhjelm (М. М. Гротенхельм) și a generalului Alexander Nicolaevici Lüders, au pătruns dinspre nord și dinspre sud în Transilvania. În același timp, trupele militare austriece sub comanda generalului Julius von Haynau, întărite cu ajutorul diviziei generalului rus Feodor Sergheevici Paniutin (Фёдор Сергеевич Панютин), au intrat prin partea de vest a Ungariei, iar o unitate mai mică, sub conducerea generalului Pavel Hristoforovici Grabbe (Павел Христофорович Граббе), a rămas să „apere” partea de vest a Galiției. Toate teritoriile amintite, aparținând la momentul respectiv Imperiului Austriac, au devenit peste noapte zone de manevră ale armatei Imperiului Țarist.

Mai multe informații despre intervenția trupelor militare rusești pe teritoriul Transilvaniei și al Ungariei oferă istoricul Aleksandr Voronov, în articolul său intitulat *O bătălie între husarii ruși și cei unguri, 8/20 iulie 1849*¹⁰. Autorul consideră că de-a lungul hotarelor Monarhiei Habsburgice a fost mobilizată și dislocată o armată alcătuită din patru corpuri, după cum urmează:

1. corpul 2 de infanterie al armatei ruse, condus de general-locotenent P. Ya. Kuprianov (Куприянов), care includea diviziile de infanterie nr. 4, 5 și 6, divizia de cavalerie ușoară nr. 2 și divizia de artilerie nr. 2, cu un total de 48.987 de oameni;

2. corpul 3 de infanterie al generalului aghiotant, contele Feodor Vasilievici Rüdiger (Ридигер Фёдор Васильевич), cuprinzând diviziile de infanterie nr. 7, 8 și 9, divizia de cavalerie ușoară nr. 3 și divizia de artilerie nr. 3, în total 44.928 de oameni;

⁸ I.W. Roberts, *Russia in 1848 and 1849* în *Encyclopedia of 1848 Revolutions*, editor James Chastain, Ohio University, 1999, 2005. Ediție online: <http://www.ohio.edu/chastain/rz/russia.htm> (18.02.2014).

⁹ Ivan Feodorovici Paschievici (Иван Фёдорович Паскевич) (1782-1856) a fost un comandant militar țarist, înnobilit în anul 1828, devenind conte de Erevan grație victoriilor sale. În anul 1831 a fost numit *namestnic* (guvernator, locțiitor al țarului) în regatul Poloniei. A fost înaintat la gradul de mareșal în armata rusească, cu titlul de prinț al Varșoviei. La izbucnirea Revoluției ungare din 1848, a fost numit comandant suprem al armatei țariste de intervenție în Austria (1849). Vezi Ela Cosma, *op. cit.*, p. 242-245 (I. F. Paskievich).

¹⁰ Aleksandr Voronov, *op. cit.*, online: <http://marksussianmilitaryhistory.info/OlgaHus.htm>.

3. corpul 4 de infanterie, sub comanda general-locotenentului Mihail Ivanovici Ceodaev (Михаил Иванович Чеодаев), compus din diviziile de infanterie nr. 10, 11 și 12, divizia de cavalerie ușoară nr. 4 și divizia de artilerie nr. 4, cu un total de 52.274 de oameni;

4. corpul 5 de infanterie, condus de generalul Alexander Nicolaevici Lüders (Александр Николаевич Лидерс), alcătuit din diviziile de infanterie nr. 14 și 15, divizia de cavalerie ușoară nr. 5, divizia de artilerie nr. 5, precum și din regimentul nr. 3 de cazaci de pe Don, în total 28.676 de oameni.

Așa cum s-a menționat mai sus, comandantul suprem al tuturor forțelor militare rusești era mareșalul I. F. Paschievici, prinț de Varșovia și conte de Erevan. Istoricul, precum Pavel Marcovici Andrianov, consideră în mod critic că mareșalul Paschievici nu a reușit să asigure o conducere curajoasă și strategică a tuturor trupelor militare rusești, temându-se că forțele militare maghiare ar fi mai numeroase decât ale sale. Din cauza acestei atitudini temătoare, multe dintre operațiunile militare nu au avut sorți de izbândă și au eșuat sub conducerea mareșalului Paschievici¹¹.

Este de la sine înțeles că manevrele și acțiunile militare în care au fost implicate toate cele patru corpuri ale armatei rusești au fost ample și spectaculoase, prezentând numeroase detalii interesante. Lucrarea de față nu își propune descrierea bătăliilor și acțiunilor militare desfășurate pe parcursul anului 1849, ci, mai degrabă, prezentarea comandamentului militar suprem, ca și a structurii și organizării armatei operative țariste.

Componenta statului major al armatei operative rusești în anul 1849

Informații pertinente despre componenta statului major (Генеральный Штаб) al armatei operative rusești dislocate la 1849 în zonele Transilvaniei și Ungariei sunt oferite într-un jurnal militar editat în anul 1851, la Sankt Petersburg¹². Intitulat simplu: *Descrierea acțiunilor militare ale trupelor rusești împotriva insurgenților maghiari*, jurnalul enumeră următorii ofițeri superiori însărcinați cu funcțiile militare supreme:

- comandantul suprem al tuturor forțelor armate rusești: mareșalul prinț de Varșovia, contele *I.F. Paschievici de Erevan*;
- comandantul statului major: general de artilerie, general-aghiotant prințul *Gorceakov* al 3-lea;
- maistrul general al încartiruirilor: general-locotenent *Freitag*;

¹¹ Pavel Markovici Andrianov, *Венгерский поход в 1849 г.*, articol online: http://www.nnre.ru/voennaja_istorija/istorija_russkoi_armii_tom_vtoroi/p10.php (18.02.2014).

¹² *Описание военных действий Российских войск против венгерских мятежников в 1849 г.* [*Descrierea acțiunilor militare ale trupelor rusești împotriva insurgenților maghiari*], Типография Военная, Sankt Petersburg, 1851. Acest jurnal militar poate fi consultat la Biblioteca Istorică din Moscova, pe care am vizitat-o în lunile mai-iunie 2012, în timpul unui stagiului de documentare și cercetare.

- comandantul artileriei: general de artilerie *Gilenschmidt*;
- șeful inginerilor militari: general-locotenent *Sorokin*;
- generalul de serviciu: general-maior *Zabolotschi*;
- responsabilul și coordonatorul departamentului de aprovizionare: general-locotenent *Renne*;
- cvartirmaistrul general, responsabil cu departamentul de aprovizionare: colonel *Zatler*;
- șeful personalului de la cartierul general de artilerie: general-maior *Deitrich*;
- *atamanul* regimentelor de cazaci (comandantul suprem al unităților de cazaci): general-locotenent *Kuznețov*;
- *polițmaistrul* (șeful poliției) armatei: general-locotenent contele *Simonici*;
- medicul de campanie al statului major general: consilierul de stat doctor *Cetârchin*.

Unitățile tactice ale armatei operative rusești în anul 1849

Unul dintre participanții la evenimentele ce au avut loc în Transilvania în anul 1849, Ivan Oreus, oferă în memoriile¹³ sale, scrise la scurt timp după intervenția militară a Rusiei în această regiune, date prețioase și foarte detaliate despre structura și organizarea armatei țariste. Bazându-ne pe sursa citată, înfățișăm sumar structura armatei rusești, nu înainte de a indica unele aspecte privind unitățile militare componente ale acesteia.

Este important de subliniat că unitatea militară de bază în armata rusă era *regimentul* (полк). Un *regiment* țarist de infanterie (пехотный полк), de exemplu, era alcătuit din 2-3 *batalioane* (батальон), fiecare având în componență câte 4 *companii* (рота). *Regimentele de cavalerie* (кавалерийские полки) erau formate din *escadroane* (эскадрон). Batalioanele, escadroanele și companiile erau subdiviziuni ale regimentelor.

Două sau trei regimente constituiau o *brigadă* (бригада). Mai departe, două sau trei brigăzi creau o *divizie* (дивизия). „La începutul secolului al XIX-lea, o divizie putea fi alcătuită dintr-o combinație de regimente de infanterie, cavalerie, artilerie și de geniu. Dar la mijlocul secolului al XIX-lea au fost constituite divizii separate de infanterie și de cavalerie.”¹⁴

Două sau trei divizii formau un *corp* (корпус) de armată. În fine, mai multe corpuri alcătuiau *armata* (армия).

Potrivit datelor oferite de Ivan Oreus¹⁵, *trupele armatei regulate rusești* (Регулярные русские войска) sau *armata permanentă* erau divizate în anul 1849 în:

¹³ Ivan Oreus, *Описание Венгерской Войны 1849 года* [Descrierea războiului ungar din anul 1849], Tipografia și cromolitografia A. Tranșelia, Sankt Petersburg, 1880.

¹⁴ *Russian Army of the Napoleonic Wars 1805-1815*, portal de istorie militară rusă în limba engleză: http://www.napoleon.com/mirror/napoleonistyka.atspace.com/Russian_army.htm (28.05.2013).

¹⁵ Ivan Oreus, *op. cit.*, anexa, p. 10-11.

a) *trupele active* (действующие войска), care existau și pe timp de pace, dar în timpul războiului numărul lor creștea considerabil, și

b) *trupele de rezervă* (резервные войска), care pe timp de pace erau alcătuite din puțini militari, dar care își măreau considerabil efectivele în cazul unui război iminent.

Ivan Oreus menționează în memoriile sale că armata permanentă rusă cuprindea următoarele corpuri militare:

- *corpul de gardă de infanterie* (гвардейские пехотные корпуса) și
- *corpul de gardă de cavalerie în rezervă* (гвардейские резервные кавалерийские корпуса),
- *corpul de grenadieri* (гренадёрские корпуса),
- *6 corpuri de infanterie* (6 пехотные корпуса) și
- *2 corpuri de cavalerie de rezervă* (2 резервные кавалерийские корпуса).

Pe lângă acestea mai existau și câteva corpuri separate: *corpul caucazian* (кавказский корпус), *corpul din Orenburg* (оренбургский корпус), *corpul siberian* (сибирский корпус) și câteva *trupe de instrucție* (учебные войска).

Corpul de gardă de infanterie era format din 3 divizii a câte 4 regimente fiecare divizie. Fiecare regiment era alcătuit din 3 batalioane, și anume în componența regimentului gărzii de infanterie intra un *batalion de pușcași* (стрелковый батальон), un *batalion de geniu* (сапёрный батальон) și un *batalion al echipajului de gardă* (батальон гвардейского экипажа).

Corpul de grenadieri se compunea din 3 divizii a câte 4 regimente fiecare. Fiecare regiment era alcătuit din 3 batalioane, respectiv dintr-un *batalion de pușcași* (стрелковый батальон), un *batalion de geniu* (сапёрный батальон) și o *divizie de cavalerie ușoară* (легкая кавалерийская дивизия).

Fiecare corp de infanterie cuprindea în structura sa 3 divizii de infanterie, fiecare divizie având în componență 4 regimente. Fiecare dintre acestea era alcătuit din 4 batalioane, și anume: o divizie de cavalerie ușoară, un batalion de pușcași și un batalion de geniști. Fiecare corp de infanterie avea în componență până la 50.000 de oameni.

Trupele de gardă și cele de grenadieri, fiind considerate trupe militare de elită, arareori slujeau în subordinea trupelor infanteriei de linie. De aceea, ele funcționau ca și corpuri militare separate de gardă și de grenadieri, formând amintitele trupe din Caucaz.

Fiecare corp al cavaleriei de rezervă cuprindea o *divizie de cuirasieri* (кирасирская дивизия), două *divizii de cavalerie* și o *divizie de pionieri călări* (конно-пионерский дивизион). Primul corp al cavaleriei de rezervă se compunea din două divizii de cuirasieri și o *divizie de rezervă de ulani* (резервная уланская дивизия). Al doilea corp al cavaleriei de rezervă era format din două *divizii de dragoni* (драгунские дивизии) și o divizie de pionieri călări.

Corpurile de gardă și grenadieri erau în subordinea unui *comandant-șef* (главнокомандующий) special. Corpurile de infanterie nr. 1, 2, 3 și 4 formau așa-

numita *armată activă* (действующая армия), sub conducerea mareșalului prinț Paschievici. Corpurile nr. 5 și 6 se aflau în subordinea și sub conducerea *ministrului de Război* (военного министра) și erau considerate corpuri separate. Corpurile cavaleriei de rezervă nr. 1 și 2 erau sub comanda unui inspector special din cadrul trupelor de rezervă ale cavaleriei.

Așa cum am arătat, fiecare divizie de infanterie era alcătuită din două brigăzi, adică din 4 regimente, căci fiecare brigadă avea în componența sa câte două regimente de infanterie. Unul dintre cele patru regimente ale unei divizii era neapărat un regiment de *infanterie ușoară* de *Jägeri* (Егерь), respectiv de vânători. Regimentele aveau câte 3 sau 4 batalioane alcătuite din 4 sau mai multe *companii* (pora) puternice. Un batalion avea, de obicei, de la 600 până la 800 de soldați, în funcție de numărul companiilor sale. O companie obișnuită era completă dacă avea în componență 250 de infanteriști, pe când o companie de pușcași era alcătuită din numai 180 de bărbați.

Fiecare *divizie de cavalerie* consta din două brigăzi: o *brigadă de ulani* și o *brigadă de husari* (уланская бригада и гусарская бригада), fiecare dintre acestea având câte 2 regimente.

Structura regimentelor de cavalerie depindea de unitățile de cavalerie, de la caz la caz:

- corpul de gardă avea regimente de cavalerie constând fiecare din 6 *escadroane* (эскадрон), cu câte 150 de cavaleriști în fiecare escadron;
- fiecare regiment din diviziile de cuirasieri nr. 1 și 2 era alcătuit din 6 escadroane a câte 170 de oameni per escadron;
- divizia de ulani în rezervă și divizia de cavalerie ușoară nr. 7 se compuneau din regimente, alcătuite fiecare din 8 escadroane cu câte 170 de oameni per escadron;
- fiecare dintre regimentele de dragoni se compunea din 10 escadroane a câte 170 de dragoni per escadron;
- regimentul de gardă al pionierilor călărași din componența diviziei de pionieri călări nr. 1 cuprindea 2 escadroane cu câte 250 de persoane per escadron.

Artileria de gardă consta din *brigăzi de artilerie pedestră* (пешие артиллерийские бригады) și din *brigăzi de artilerie hipomobilă* (конная артиллерия). Fiecare brigadă de artilerie pedestră era alcătuită din 2 *baterii* normale (батарея) și dintr-o *baterie ușoară* (легкая батарея), iar fiecare brigadă de artilerie hipomobilă avea o baterie normală și 4 baterii ușoare. O divizie de artilerie de gardă cuprindea 3 brigăzi de artilerie pedestră, o brigadă hipomobilă și o brigadă de parc de artilerie (парковая бригада).

Brigada de artilerie de grenadieri (гренадерская артиллерийская бригада) se compunea din 4 baterii: două baterii normale și două baterii ușoare. Fiecare *brigadă pedestră de câmp* (полевая пешая бригада) avea, de asemenea, 4 baterii.

Diviziile de artilerie hipomobile, din componența trupelor de rezervă ale cavaleriei, nu erau formate din brigăzi, ci doar din 2 baterii obișnuite și 4 baterii de artilerie ușoară.

Fiecare *batalion de geniu* (саперный батальон) consta din 4 companii cu câte 250 de geiști în fiecare companie.

În cartea sa dedicată *Armatei rusești din Crimeea*¹⁶, istoricul Albert Seaton susține că armata țaristă deținea cea mai mare cavalerie din Europa. Potrivit acestui autor, câteva divizii de cavalerie ușoară erau incluse în corpurile de infanterie, dar cea mai importantă parte a cavaleriei alcătuia trei corpuri speciale, și anume: un corp al cavaleriei de gardă și două corpuri ale cavaleriei de linie, fiecare dintre acestea având aproximativ 12.000 de oameni. Artileria formațiunilor de cavalerie era întotdeauna călări, pe când artileria corpurilor de infanterie era atât călări, cât și pedestră.

Pentru o mai bună ilustrare și înțelegere, reproducem unul dintre tabele lui Ivan Oreus¹⁷, ce reflectă structura și efectivele *trupelor active ale armatei rusești* în timpul războiului din 1849.

<i>Infanteria</i>				
Corpul de gardă		38 batalioane	37.720 oameni	
Corpul de grenadieri		38 batalioane	37.720 oameni	
6 corpuri de infanterie		300 batalioane	298.320 oameni	
Batalioanele de geniu de rezervă		2 batalioane	2.000 oameni	
Total infanterie		378 batalioane	375.760 oameni	
<i>Cavaleria</i>				
Cavaleria de gardă		68 escadroane	9.000 oameni	
7 divizii de cavalerie ușoară		224 escadroane	38.080 oameni	
Primul corp de cavalerie de rezervă	divizia de cuirasieri nr. 1	24 escadroane	4.080 oameni	
	divizia de cuirasieri nr. 2	24 escadroane	4.080 oameni	
	divizia de ulani de rezervă	32 escadroane	5.440 oameni	
Corpul de cavalerie de rezervă nr. 2 (divizia de dragoni nr. 2)		80 escadroane	13.600 oameni	
2 divizii de pionieri călări		4 escadroane	1.000 oameni	
Total cavalerie		456 escadroane	75.280 oameni	
<i>Artileria</i>				
Corpul de gardă	Pedestru	9 baterii	72 tunuri	1.650 oameni
	Călări	5 baterii	40 tunuri	1.138 oameni
Corpul de grenadieri	Pedestru	9 baterii	72 tunuri	1.650 oameni
	Călări	5 baterii	40 tunuri	1.138 oameni
Artileria de câmp	Pedestru	72 baterii	864 tunuri	17.084 oameni
	Călări	12 baterii	96 tunuri	2.580 oameni
	Cazaci	9 baterii	72 tunuri	2.000 oameni
2 divizii de artilerie călări incluse în corpul cavaleriei de rezervă		12 baterii	96 tunuri	2.832 oameni
Total artilerie		133 baterii	1.352 tunuri	29.914 oameni

¹⁶ Albert Seaton, *The Russian Army of the Crimea*, Osprey Publishing, Men at Arms Series, Chapel Way, Botley, Oxford, 1973, p. 13.

¹⁷ Ivan Oreus, *op. cit.*, anexa, p. 12-13.

Informațiile de mai sus se referă la organizarea *forțelor regulate rusești*. Ivan Oreus nu uită însă și de cealaltă componentă importantă a armatei țariste, constituită din *forțele militare neregulate*. Din această categorie de trupe militare făceau parte toate unitățile de cazaci.

Autorul antemenționat¹⁸ adăuga că, pe parcursul evenimentelor din 1849 derulate în Transilvania, în Principatele Române și în Ungaria, forțele active ale armatei regulate țariste au fost completate cu trupele *cazacilor de pe Don*. Acestea erau alcătuite din:

- 2 regimente de gardă de cazaci, fiecare regiment fiind format din 6 *escadroane active* (действующие эскадроны);
- 54 de regimente a câte 600 de oameni, organizați în 6 *sotnii* (сотни), o sotnie fiind o unitate mai mică, cuprinzând 100 de oameni;
- o baterie de gardă;
- 9 baterii active;
- 4 baterii de rezervă de călăreți.

A doua componentă a forțelor armate neregulate era *brigada cazacilor de la Dunăre*, compusă din 2 regimente de călăreți.

Iată mai jos regimentele de cazaci care, fiind în componența corpului de infanterie nr. 5 al armatei țariste, au luat parte nemijlocit la evenimentele din Transilvania:

Cazacii corpului 5	
Comandant general	general de infanterie Lüders
Regimentele cazacilor de pe Don	Regimentul cazacilor de pe Don nr. 1
	Regimentul cazacilor de pe Don nr. 43
	Regimentul cazacilor de pe Don nr. 48

În cartea sa, intitulată *Cazacii, ura! Organizarea și uniformele cavaleriei neregulate rusești din timpul războiului napoleonic*¹⁹, Stephen Summerfield enumeră trupele de cazaci existente în cadrul armatei rusești în secolul al XIX-lea, și anume: cazacii de la Marea Neagră, cazacii de pe Bug, cazacii dunăreni, cazacii din Atman, cazacii din Orenburg, cazacii din Siberia, cazacii de pe Don, cazacii ucraineni, cazacii de pe fluviul Ural și alte câteva trupe mai mici de cazaci, precum cazacii din Ekaterinoslav, cazacii de pe Terek și cazacii de pe Volga. Făcând apel la documente din arhivele rusești, istoricul britanic realizează o descriere atentă a trupelor de cazaci. Arătând principalele caracteristici ale acestor luptători încadrați în forțele militare rusești, autorul specifică faptul că ei aparțineau trupelor militare neregulate, fără să fi avut o organizare permanentă. Cazacii constituiau o castă

¹⁸ *Ibidem*, p. 15.

¹⁹ Stephen Summerfield, *Cossack Hurrah! Russian Irregular cavalry Organization and Uniforms during the Napoleonic War*, Partizan Press, Londra, 2005, online: http://www.academia.edu/162894/Cossack_Hurrah_Russian_Irregular_Cavalry_Organization_and_Uniforms_During_the_Napoleonic_War (18.02.2014).

militară specială, provenind din diferite regiuni ale Rusiei și ale Ucrainei de azi. „Cazacii” descindeau din călăreții tătari și din șerbii fugiți, care au format horde de oameni liberi și înarmați în stepele din sudul Rusiei și Ucraina de la finele veacului al XIV-lea. Horde timpurii s-au înființat pe Donul de Jos din Rusia meridională; pe fluviul Nipru din Ucraina actuală – și anume [hoarda] Zaporojenilor, al căror nume însemna literal, [cei] de dincolo de cataracte; și pe fluviul Yaik, mai târziu botezat Ural, în Rusia est-europeană. Relația dintre statul rus și trupele de cazaci era una complexă. Cazacii apărau hotarele imperiului și ofereau regimente excelente de cavalerie ușoară, dar, de asemenea, tot ei erau cei implicați în toate mișcărilor de rebeliune organizate împotriva țarilor.”²⁰

Generalul Lüders și corpul 5 de infanterie al armatei rusești în Transilvania

Așa cum s-a menționat mai sus, comandantul suprem al întregii armate operative rusești, mareșalul prinț Paschievici, i-a încredințat cele mai importante și decisive acțiuni militare în Transilvania generalului aghiotant A.N. Lüders, comandantul șef al corpului 5 de infanterie. Istoriografia rusă recentă (Pavel Marcovici Andrianov)²¹ înfățișează îndeosebi virtuțile militare ale comandantului Lüders, prezentându-l ca pe un general foarte iscusit, ager și capabil de a evalua situațiile militare complicate de pe câmpul de luptă, apt și pregătit de a acționa în condiții dificile, având o strategie militară exhaustivă. Andrianov consideră că, în comparație cu superiorul său, mareșalul I. F. Paschievici, care a coordonat întreaga armată operativă țaristă, dar nu a întreprins acțiuni hotărâte împotriva forțelor ungare, generalul A. N. Lüders a jucat un rol decisiv și crucial în înfrângerea militarilor unguri, cu toate că a comandat efective militare mult mai mici.

Potrivit lui Ivan Oreus²², generalul Lüders a intrat în Transilvania prin defileurile Timiș și Bran (Темешское и Терцбургское ущелья), pe calea cea mai scurtă care ducea direct la confruntarea cu inamicul. Dacă ar fi reușit să ajungă în Banat, generalul Lüders ar fi putut face joncțiunea cu celelalte trupe rusești pentru lupte ulterioare împotriva trupelor maghiare. Trupele militare țariste conduse de generalul Lüders constau din 26 de batalioane, 16 escadroane și 18 *sotnii* (unități militare a câte 100 de) cazaci, numărând în total aproape 25.000 de oameni și 56 de tunuri. Generalul Lüders coordona, de asemenea, și un detașament austriac condus de generalul Clam-Gallas, care pornise în marș din Muntenia spre Transilvania, fiind

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Pavel Markovici Andrianov, *Краткий очерк действий в Трансильвании* [Scurt eseu despre operațiunile din Transilvania], “Военная история” [Istorie militară], Militera Project “Ad Fontes – Ad Litteram – Ad Veritatem”, online http://militera.lib.ru/h/sb_istoria_russkoy_armii/95.html (18.02.2014).

²² Ivan Oreus, *op. cit.*, p. 205.

format din 10.000 de oameni și 32 de tunuri. Așadar, efectivele rusești și habsburgice aflate în subordinea generalului Lüders numărau aproximativ 35.000 de oameni.

De îndată ce mareșalul prinț Paschievici a ordonat începerea acțiunilor militare, la 6/18 iunie 1849 generalul Lüders și-a îndreptat coloanele militare spre defileurile Timiș și Bran.

Coloana principală a generalului Lüders, alcătuită din 21 de batalioane, 16 escadroane, 10 *sotnii* de cazaci și 48 de tunuri, a înaintat spre orașul Brașov.

Coloana stângă, încredințată general-maiorului Engelhardt, comandantul brigadei nr. 2 a diviziei de infanterie nr. 15, trebuia să traverseze defileul Bran pentru a ajunge la Râșnov, destinația finală fiind, de asemenea, Brașovul.

200 de cazaci trebuiau să asigure supravegherea defileului pe *partea dreaptă* a drumului ce ducea spre Brașov.

Un batalion al regimentului din Jitomir a rămas în orașul Ploiești din Muntenia, pentru a asigura paza spitalului militar și a parcului de artilerie situate temporar acolo.

Avangarda, condusă de general-maior Dick, comandantul primei brigăzi a diviziei de infanterie nr. 15, a primit ordinul să înainteze pe Valea Prahovei de la mănăstirea Sinaia până la mănăstirea Predeal. Avangarda era compusă din 8 batalioane, 8 escadroane, 8 *sotnii* de cazaci și un total de 20 de tunuri, incluzând trupe ale regimentului de infanterie din Praga, regimentului de *Jägeri* (vânători) din Lublin, regimentului de ulani din Odesa, precum și 2 baterii ale regimentului de artilerie de câmp nr. 15, anume bateria ușoară nr. 6 și bateria ușoară nr. 7 cu 16 tunuri; de asemenea bateria nr. 9 a diviziei de cavalerie ușoară cu 4 tunuri. Din cei 800 de cazaci din componența avangardei, șase sute, deci 6 *sotnii*, proveneau din regimentul de cazaci de pe Don nr. 48 și două sute de cazaci, adică 2 *sotnii*, din regimentul de cazaci de pe Don nr. 1.

Forța militară principală i-a fost încredințată general-locotenentului Hasford și era alcătuită din 13 batalioane, 8 escadroane, 2 *sotnii* de cazaci și 28 de tunuri. Această trupă principală includea soldați de la regimentul de infanterie din Modlin, regimentul de vânători din Podolia, regimentul de vânători din Jitomir. Mai cuprindea batalionul de pușcași nr. 5 și batalionul de geniu nr. 5, regimentul de ulani de pe Bug, divizia de artilerie nr. 14, apoi o baterie de cavalerie ușoară și două *sotnii* de cazaci ai regimentului de pe Don nr. 48.

Trebuie observat că structura corpului 5 de infanterie rusă, așa cum am prezentat-o mai sus, s-a menținut aproape neschimbată pe tot parcursul evenimentelor care au avut loc în Transilvania. Această afirmație este valabilă pentru coloanele, avangarda și forța principală a corpului 5 de infanterie. Totuși, în varii momente și circumstanțe, generalul Lüders a mai modificat numărul și ordinea batalioanelor, escadroanelor, a cazacilor și a avangardei care au fost aruncate în luptă.

Unitățile tactice și comandanții corpului de infanterie nr. 5 al armatei țariste

Nu este locul aici de a realiza descrierea exhaustivă a operațiunilor militare efectuate de corpul 5 de infanterie rusă în cursul campaniei din Transilvania de la 1849. Iată de ce, în continuare, vom prezenta doar unitățile tactice și generalii acestui corp de infanterie.

Acestea sunt indicate de ofițerul țarist Ivan Oreus, martor ocular și participant el însuși la războiul din Transilvania. Memoriile lui Oreus au fost publicate în anul 1880²³.

Conform lui Ivan Oreus, în lunile iunie-iulie ale anului 1849, comandantul general al corpului de infanterie nr. 5 era, desigur, generalul de infanterie *A.N. Lüders*. Respectivul corp al armatei țariste cuprindea următoarele unități de infanterie, cavalerie și artilerie:

* *Divizia de cavalerie ușoară nr. 5*, compusă din:

a) brigada nr. 1, condusă de general-maior *Komar* (Комар), incluzând

- regimentul de ulani de pe Bug ai general-maiorului *Renenkampf* (Рененкампф);

- regimentul de ulani „Ducele Nassau” ai colonelului *Șevici* (Шевич).

Primei brigăzi i s-au atașat:

b) batalionul de pușcași nr. 5;

c) batalionul de geniști nr. 6;

d) parcul de pontoane nr. 5.

* *Divizia de infanterie nr. 14*, formată din:

a) brigada nr. 2, sub general-maior *Esaulov* (Есаулов);

b) regimentul de vânători (*Jäger*) din Podolia ai colonelului *Lovcev* (Ловчев);

c) regimentul de vânători din Jitomir ai general-maiorului *Adlerberg* (Адлерберг).

* *Divizia de infanterie nr. 15*, sub comanda general-locotenentului *Hasford* (Гасфорд), includea:

a) brigada nr. 1 a general-maiorului *Dick* (Дик);

b) regimentul de infanterie din Modlin al colonelului *Jitkov* (Житков);

c) regimentul de infanterie din Praga al colonelului *Wranken* (Вранкен);

d) brigada nr. 2 condusă de general-maior *Engelhardt* (Енгедьгарт);

e) regimentul de vânători din Lublin al colonelului *Lipskii* (Липский);

f) regimentul de vânători din Zamosc al colonelului *Golikov* (Голиков).

I s-au atașat:

g) batalionul de pușcași nr. 5 al colonelului *Kr[e]uzenstern* (Крузенштерн);

h) batalionul de geniu nr. 5 al colonelului *Ivanov* (Иванов).

²³ *Ibidem*, p. 52-59.

* *Divizia de artilerie nr. 5*, condusă de general-locotenent *Iwin* (Ивин), avea:

a) bateria de cavalerie nr. 9 a colonelului *Reisich* (Рейсих).

* *Brigada de artilerie de câmp nr. 14* se compunea din:

a) bateria de poziție nr. 3, sub comanda colonelului *Ostrogradskii* (Остроградский);

b) bateria ușoară nr. 3 a căpitanului *Riumin* (Рюмин).

* *Brigada de artilerie de câmp nr. 15*, condusă de general-maior *Refeld* (Рефельд), era formată din:

a) bateria de poziție nr. 4 a colonelului *Nemov* (Немов);

b) bateria ușoară nr. 6 a colonel-locotenentului *Terlețkii* (Терлецкий);

c) bateria ușoară nr. 7 a căpitanului *Samoilovici* (Самойлович);

d) bateria ușoară nr. 8 a locotenent- colonelului *Lișinskii* (Лишинский);

e) bateria ușoară nr. 14 a căpitanului *Stanchevici* (Станкевич);

f) bateria ușoară nr. 15 a căpitanului *Vargasov* (Варгасов).

* Următoarele regimente de cazaci de pe Don aparțineau corpului 5 al generalului *Lüders*:

a) regimentul nr. 1 de cazaci de pe Don, condus de colonelul *Costin* (Костин);

b) regimentul nr. 43 de cazaci de pe Don, condus de colonelul *Hoperskii* (Хоперский);

c) regimentul nr. 48 de cazaci de pe Don, condus de locotenent-colonelul *Grekov* (Греков).

Atașate regimentelor de cazaci de pe Don erau:

d) parcul mobil de rezervă nr. 14 și

e) parcul mobil de rezervă nr. 15.

În afara unităților specificate de Oreus, în alte surse informaționale, mai exact în *Descrierea războiului din Transilvania din 1849*²⁴, un jurnal militar publicat în 1866, există detalii adiționale despre structura corpului 5 de infanterie. Astfel, datele din acest jurnal relevă că temporar în componența corpului 5 de infanterie au intrat și:

* O unitate de infanterie, sub comanda general-maiorului *Pavlov* (Павлов), compusă din:

a) regimentul de infanterie din Volânia, condus de colonelul *von Lein* (фон Лейн);

b) bateria ușoară nr. 5 a căpitanului *Fomin* (Фомин); precum și

c) regimentul de vânători din Tomsk al colonelului *Ber* (Бер), și

d) regimentul de vânători Colăvan al colonelului *Zamarin* (Замарин).

* Cavalerie, sub comanda general-maiorului *Vladislavici* (Владиславич), constând din:

²⁴ *Описание войны в Трансильвании в 1849 году* [Descrierea războiului din Transilvania din 1849], Tipografia Iulia And. Bocrama, Sankt Petersburg, 1866, anexa, p. 294-297.

- a) regimentul de ulani din Novo-Mirgorod al colonelului *Nirod* (Нирод) și
- b) regimentul de ulani din Elisavetgrad, condus de colonelul *Germeier* (Гермейер).

Firește, cavaleria rusă îi cuprindea și pe cazaci, anume:

- c) 200 de cazaci din regimentul de cazaci de pe Don nr. 50 al locotenent-colonelului *Demidov* (Демидов).

* Artileria se compunea din:

- a) bateria ușoară de călăreți nr. 22 din cadrul diviziei de artilerie călări nr. 2, sub comanda locotenent-colonelului *Ellerts* (Эллерц);
- b) bateria ușoară nr. 1 a locotenent-colonelului *Puzâriovskii* (Пузыревский), ținând de brigada de artilerie de câmp nr. 10;
- c) bateria ușoară nr. 2 din brigada de artilerie de câmp nr. 10, baterie condusă de locotenent-colonelul *Klaver* (Клавер).

Prețioasele documente descoperite la Arhiva Istórico-Militară din Moscova²⁵ conțin însemnările generalului *Lüders* din timpul campaniei din Transilvania, ca și rapoartele sale adresate ministrului rus de Război Cernâșev, mareșalului *Paschievici* sau chiar însuși țarului *Nicolae I.* Din materialul arhivistic reiese faptul că regimentele de vânători (*Jäger*) din Jitomir, Podolia, Zamosc și Liublin, urmate de regimentele de cazaci și de ulani, au format întotdeauna avangarda. Însă ele au intrat și în alcătuirea trupelor militare principale de intervenție conduse de comandantul corpului 5 al armatei țariste. Cazacii, ulanii și vânătorii (*Jäger*) au jucat un rol foarte important atât în atac, cât și în apărare.

Scurte concluzii

Pe parcursul luptelor și operațiunilor militare desfășurate pe teritoriul Transilvaniei între trupele rusești de intervenție și cele maghiare, corpul 5 de infanterie condus de generalul *Lüders* s-a dovedit a fi mult mai bine pregătit din punct de vedere strategic și tactic. Totuși, mulți istorici apreciază că succesul militar al generalului *Lüders* nu s-a datorat atât abilităților sale militare, cât efectivelor sale superioare și conjuncturilor geo-politice favorabile. Există și voci care susțin că, dacă s-ar fi confruntat cu o oaste rivală de dimensiuni egale, armata țaristă nu ar fi ieșit învingătoare. Alți cercetători se îndoiesc chiar de capacitatea Imperiului Țarist

²⁵ În *Armatele imperiale și românii la 1848-1849. Documente militare/The Imperial Austro-Russian Armies and the Romanians. Military Documents*, vol. I, *Descrieri generale și militare/General and Military Descriptions*, vol. II, *Correspondență și rapoarte militare/Military Correspondance and Reports*, ediție critică coordonată de Ela Cosma, editoare Ela Cosma, Daniela Deteșan, Angela Stăcalin-Colin, Tatiana Onilov, Edit. Argonaut – Cluj-Napoca (România), Symphologic Publishing – Gatineau (Canada), 2012, am prelucrat și editat circa 60 de documente militare rusești și austriece inedite din anii 1848-1849, ca și aproximativ 40 de mărturii de epocă descoperite în presa militară țaristă. Am reprodus originalele rusești și austriece, cărora le-am adăugat traducerea în limba română, întocmind și regeste ample ale documentelor în română și engleză.

de a mobiliza un număr atât de mare de recruți. Oricum ar fi, în luna august 1849, corpurile armatei rusești și-au atins scopul propus și au înfrânt trupele ungare. În aceste condiții, este de datoria istoricilor să clarifice dacă trupele militare rusești au beneficiat într-adevăr de o experiență de luptă și de o organizare ieșite din comun sau dacă evenimentele istorice i-au avantajat pe ruși și i-au dezavantajat pe maghiari.

Un singur lucru este însă cert: în 1849 Țările Române – cuprinzând Principatele Moldovei și Munteniei, împreună cu Transilvania – au fost ocupate încă o dată, devenind o arenă militară folosită în scopuri politice internaționale și, în speță, în interesul Rusiei. Toate distrugerile, pagubele, toate pierderile și spoliierile au trebuit să fie suportate de populația civilă din aceste teritorii.

Obiectivul acestei lucrări a fost acela de a evidenția structura și organizarea armatei țariste la jumătatea secolului al XIX-lea. Imixtiunea Rusiei în desfășurarea evenimentelor istorice din anii pașoptiști ai revoluției și războiului, cu amplitudinea și repercusiunile acestora, rămâne a fi analizată într-un studiu viitor.